

În biografia lui Alexandru Odobescu există o seamă de coincidențe cronologice, menite parcă a releva predeterminarea destinului, a acțiunii și operei acestui spirit luminat în cîmpul științei și culturii românești moderne. Astfel, Odobescu s-a născut în 1834 — anul în care la București lua ființă Muzeul de Istorie Naturală și Antichități, menit „a strînge acolo cîte antichități se mai găsesc risipite printr-acest Prințipat” și devenit la 1864, prin înțeleapta hotărîre a domnului Cuza, Muzeul Național de Antichități¹. La fel, anul 1866, exact acum un veac și un sfert, marchează momentul angajării decisive a lui Odobescu în cercetarea arheologică, al începutului studiilor sale legate de tezaurul de la Pietroasa și al săpăturilor pe care le-a efectuat în această localitate de celebritate universală, dar totodată este anul înființării Societății Literare Române, transformate în 1867 în Societatea Academică Română și devenite la 30 martie 1879 Academia Română. În acest for suprem de consacrare a valorilor Odobescu avea să-și ocupe locul binemeritat în 1870, la vîrsta de 36 de ani, nu însă în Secția literară, cum s-ar aștepta poate admiratorii „Scenelor istorice” și ai lui „Pseudo-kyneghetikos”, ci în Secția istorică, unde preocupările și contribuțiile arheologului Odobescu și-au găsit cuvenita apreciere.

Să reamintim, în acest context, cele spuse de Ion Nestor cu prilejul unei conferințe publice, în anul 1943 : „Trăind într-un secol, care, sub domniile lui Cuza-Vodă și apoi a lui Carol I, înseamnă zidirea temeliei politice și culturale ale României moderne, într-o vreme cînd numeroase personalități, pe care pare că o iubitoare providență le dăruise țării de la gurile Dunării, creau în diferite domenii tiparele pentru dezvoltarea de apoi, Al. Odobescu și-a ales prin cea mai fericită vocație un sector, care, dacă el ar fi lipsit, ar fi rămas poate neîmplinit în paguba armoniei interioare a secolului nostru luminat. Spre arheologie a fost îndemnat și a tîns Odobescu prin toate fibrele firii sale de iubitor de frumos, căruia i se adăuga un mare însetat de știință, în forma aceea pe care secolul occidental în care a trăit cu spiritul o determina, anume în forma erudiției”².

Nestor credea că înaintașul său a fost „în însăși convingerile sale intime” numai arheolog, iar literat, oarecum, mai mult prin accident, datorită înzestrării sale artistice particulare³. Dovada decisivă a acestei afirmații ne lipsește și s-ar putea ca istoricii literari să-i conteste valabilitatea. Privind din perspectiva timpului, nu se va putea însă trece peste faptul că, dacă Odobescu a fost doar unul dintre membrii pleiadei de cul-

¹ R. Vulpe, *Boabe de griu*, 1, 1930, 3, p. 133—146; Vl. Dumitrescu, *Muzeul Național de Antichități*, București, 1968; Al. Păunescu, Irina Casan-Franga, P. Diaconu, *SCIVA*, 35, 1984, 1, p. 3—44.

² Manuscris dactilografiat, păstrat la Institutul de Arheologie din București și publicat postum în *Magazin istoric*, 21, 1987, 3 (240), p. 10—13, sub titlul *Precursorul Odobescu*, cu unele omisiuni operate de redacție. Din citatul reprodus aici. În revista menționată (p.10) a dispărut astfel referirea la „secolul occidental”, cum caracteriza Nestor epoca în discuție.

³ *Ibidem*.

tivatori ai limbii și literaturii noastre moderne, el a fost primul și — pentru o vreme — singurul veritabil reprezentant al arheologiei științifice în România.

*

Lui Odobescu ca arheolog i-au fost dedicate de-a lungul anilor, dar în special în ultimele trei decenii, numeroase pagini. Contribuțiilor mai vechi, datorate lui Ioan Andrieșescu⁴ și lui Ion Nestor⁵, li s-au adăugat începând din anii 60 cele semnate de Dumitru Tudor⁶, Ion Nestor⁷, Răzvan Theodorescu⁸, de autorul acestei comunicări⁹ și, cel mai recent, de Alexandru Avram¹⁰. Cele mai multe dintre aceste noi contribuții sînt legate de reeditarea creației științifice odobesciene. În paralel, așadar, cu reeditarea acestei opere pe principiile ediției critice și cu nemijlocită trimitere la ea, are loc o reevaluare a locului ocupat de Odobescu în arheologia românească și europeană a vremii și, dintr-o perspectivă mai amplă, a rolului jucat de el în istoria, de peste un veac și jumătate, a arheologiei în România.

A stabili rolul pe care l-a jucat și locul pe care Odobescu îl ocupă în istoria arheologiei românești este însă, în ciuda evidenței, dificil, atîta timp cît o asemenea istorie nu a fost încă scrisă¹¹. Desigur, avem deplin temei a-l califica pe Odobescu drept un mare erudit, drept deschizător de drumuri, primul nostru mare arheolog și, în fapt, creatorul arheologiei științifice românești. Raportarea detaliată la ceea ce au reprezentat ca nivel de cunoștințe, metodă, concepție și rezultate predecesorii și contemporanii săi români rămîne însă obligatorie și va trebui să constituie obiectul unor mai sistematice preocupări de istorie critică a științei arheologice. Este vorba de un domeniu de cercetare în care baza documentară este încă lacunară, iar investigațiile sînt mai curînd ocazionale. Din acest motiv și avînd în vedere timpul inerent redus avut la dispoziție pentru această comunicare, mă voi limita aici la sintetizarea unor date mai bine sau mai puțin cunoscute, semnificative înainte de toate pentru caracterizarea arheologului Odobescu.

Voi începe, de fapt, cu această caracterizare, făcută în altă împrejurare, la Academia Română, cu ocazia sărbătoririi a 150 de ani la nașterea lui Odobescu, încercînd să aduc apoi argumente și fapte în sprijinul celor afirmate :

„Activitatea sa a fost precedată în Principate de *perioada anticărilor*, cum însuși i-a denumit pe acei colecționari diletanți, pasionați dar lipsiți de metodă și, nu rare ori, de scrupule, pentru care obiectul arheologic avea valoare în sine, de curiozitate sau de raritate, înainte de a fi

⁴ RPAN, 1, 1937, p. 11—15.

⁵ *Op. cit.*, supra nota 2.

⁶ În : A. I. Odobescu, *Istoria arheologiei*, București, 1961, p. 7—46 ; AUB, Seria științe sociale, Istorie, 12, 1963, 30, p. 21—26.

⁷ *Analele Academiei Republicii Socialiste România*, 104, 1970, s. IV, 20 (1976), p. 154—157.

⁸ *Revista de istorie și teorie literară*, 20, 1971, 1, p. 77—82 : *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, s. IV, 6, 1984, p. 70 urm.

⁹ În : Al. Odobescu, *Opere*, IV, *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1976, p. 5—34 ; *Memoriile Secției de Științe Istorie*, s. IV, 9, 1984, p. 136—143.

¹⁰ În : Al. Odobescu, *Opere*, V, *Scrieri arheologice*, I, București, 1989, p. 5—47.

¹¹ Pentru liniile mari ale acestei istorii, cu bibliografia esențială, cf. M. Babeș, SCIVA, 32, 1981, 3, p. 319—330.

un document istoric. Distanțarea de moda arheologică a acestei perioade de început — ilustrată de un Ghica, de un Mavros sau de un Bolliac — nu va fi fost ușoară pentru Odobescu, dar este pentru noi nu mai puțin clară, tranșantă. Deși autodidact, ea și Bolliac, în cîmpul strict al arheologiei, Odobescu a atins erudiția și și-a format o concepție care este aceea a lumii științifice a vremii sale; deși prin înclinațiile sale livrești era destinat să rămînă un arheolog de cabinet (sau de „saltea”, cum spunea rivalul său), a înțeles importanța activității sistematice de teren; conferențiar talentat, a depășit stadiul popularizării pentru a fi primul profesor de arheologie al Universității din București (1874); în sfîrșit, ... deși educat la Paris în cultul antichității greco-romane, a preferat arheologiei clasice domeniile noi, nedestelenite, ale „periodului preistoric” și ale celui „barbar”, al migrațiilor, ce a urmat retragerii aureliene din Dacia”¹².

Demn de remarcat mi se pare a fi în special acest ultim aspect, mai ales dacă ținem seama de faptul că pînă atunci, cum relatează Bolliac cu referire la banul Mihalache Ghica și la generalul Mavros, dar probabil și la propria-i experiență mai veche, „tot ce se găsea era roman și tot ce nu putea fi roman era barbar, prin urmare bun de sfărîmat, bun de aruncat”¹³.

Că meritul acestei schimbări de mentalitate îi aparținea lui Odobescu, ne-o spune el însuși, en passant, fără a uita să remarce calitățile mai vîrstnicului său concurent în ale arheologiei: „Dar mai cu seamă dl. Cesar Bolliac, pe care am avut norocita idee de a-l face luător aminte la obiectele și monumentele preistorice, într-o excursiune de 24 de ore ce am făcut, împreună, la 1869, pînă la ruinele unei cetăți de pe malul Prahovei, la Puchenii și la Tinosu, dl. Bolliac a știut, cu acel dar de lesnicioasă însușire și cu acel spirit de intuițiune, care poate pînă la oarecare punct să nu țină chiar seama de studii adînci și stăruitoare, să se inspire cu pasiune din acest nou ram al arheologiei”¹⁴. Admirîndu-l pe Bolliac pentru entuziasmul și spiritul său întreprinzător, Odobescu nu ezita totodată să pună în gardă față de pericolul unei activități lipsite de metodă și disciplină: „... căci reperaunea excursiunilor colectorului și multiplicitatea preocupățiunilor sale nu i-au permis a lua asupra fiecărei bucăți în parte acele note minuțioase despre localitatea și circumstanțele descoperirii, care sporesc meritul antichităților și le prefac, întotdeauna, din simple curiozități, în documente științifice”¹⁵.

Această critică — nici prima, nici ultima, nici cea mai severă dintre cele pe care Odobescu le-a adresat lui Bolliac — nu viza atît persoana, cît mentalitatea, felul de a concepe arheologia și mai ales modul de lucru al lui Bolliac și al altor pasionați, dar puțin instruiți exploratori ai acestui domeniu, precum Papazoglu, Butculescu, Beldiceanu și Buțureanu sau chiar colegii de Academie ai lui Odobescu: V. A. Urechia și D. A. Sturdza. Spre deosebire de „anticarii” Ghica și Mavros, care își limitau preocuparea la obiectul în sine, punîndu-i pe alții să răscolească în ruinele de la Reșca și Celei, Bolliac, Butculescu și ceilalți s-au făcut remarcați prin activitatea

¹² Idem. *Memoriile Secției de Științe Istorice* s. IV, 9, 1984, p. 137.

¹³ C. Bolliac, *Trompeta Carpaților*, 12, 1874, 1137.

¹⁴ Al. Odobescu, *Revista științifică*, 3, 1872, 10, p. 148 urm. (republicat în Al. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, II, București, 1887, p. 149 urm.; mai departe prescurtat S.I. 2).

¹⁵ Al. Odobescu, S.I. 2, p. 153.

intensă în teren, prin interesul sporit pentru situl explorat, ca și prin încercări timide, stingace, de clasare, datare și interpretare a antichităților descoperite; încercări, din păcate, bazate mai mult pe intuiție decât pe noțiuni științifice de arheologie și cu atât mai puțin pe o reală erudiție în materie.

Atingînd erudiția, grație stăruitoarelor sale studii în biblioteci și muzee, ca și contactelor intense cu unii dintre marii specialiști ai vremii, Odobescu a înțeles — primul la noi — care sînt rosturile esențiale, telurile și metodele arheologiei și, prin publicațiile sale, le-a introdus în știința românească. Definitiv este faptul că prin Odobescu arheologia încetează a mai fi redusă, în România, la adunarea și cel mult clasificarea formală, diletantică a antichităților; ea devine o cercetare care strînge, ordonează și interpretează aceste documente ale pămîntului, astfel încît, cum spunea el, „rezultatele dobîndite să poată fi de folos științei, să poată servi de bază neîndoioasă la comparațiuni etnografice și la teorii de istorie primordială”¹⁶. Pentru a atinge acest țel, arheologul avea a aborda și rezolva cele două probleme fundamentale pe care le ridică antichitățile preistorice și „barbare”: cronologia și atribuirea etnică. Probleme care încă la nivelul de azi al arheologiei ridică adesea dificultăți insurmontabile, cu atât deci mai mult în acea vreme de început, cum ne spune însuși Odobescu: „Într-o țară ca a noastră, care în nenumărate rînduri pare a ieși din barbarie spre a fi cufundată iarăși într-însa cu cîțiva ani mai în urmă prin o nouă năvălire de neamuri mai cu totul sălbatice, trebuie să mărturisim că nu este lucru ușor a grupa de pre epoce și de pre naționalități rămășițele ce se ivesc la ochii arheologului din întîmplare și mai adesea fără de nici o indicație precisă”¹⁷.

Pornind de la două repere cronologice sigure, „menghinele arheologiei românești”, care sînt cucerirea romană și descălecatul, Odobescu plasează între ele „periodul barbar”, iar înainte de cucerirea traiană perioadă „pe care-l putem cu adevărat chema preistoric și nu numai dacic (aici aluzie critică la Bolliac — n.n. M. B.) și care, în nemărginita sa întindere, a trebuit să prezinte faze multe și felurite”¹⁸. În cuprinsul epocii preistorice, Odobescu era obligat să se mulțumească a aplica la sporadicele descoperiri românești cunoscutul sistemul al celor trei perioade, elaborat de danezul Christian Thomsen, cu cuvintele sale, „a clasifica producțiunile primitive ale omenirii, într-o ordine cronologică, de pe natura materialelor care au venit succesiv la cunoștința și la întrebuințarea omului” — piatra, bronzul, fierul¹⁹.

Odobescu știa că „în timpul miilor de secole care au precedat în omenire arta de a păstra prin grai sau prin scris memoria faptelor, multe popoare, deosebite prin origine, deosebite prin limbă, deosebite prin uzuri, și-au succedat unul altuia pe fața pămîntului. Ele au lăsat mai mult sau mai puțin, în straturile de pămînt pe care ele călcau, dovezi pipăite de ingeniozitatea lor și de dibăcia lor manuală”²⁰. Altfel exprimat, în aceeași remarcabilă conferință dedicată *Artelor din România în periodul preis-*

¹⁶ Idem, *Arte din România în periodul preistoric*, Columna lui Traian, 5, 1874, p. 73 urm. (republicat în SLI 2, p. 233—286 și în *Opere*/ed. T. Vianu/, II, București, 1955, p. 77—106); citatul poate fi găsit în SLI 2, p. 266.

¹⁷ Al. Odobescu, SLI 2, p. 247.

¹⁸ *Ibidem*, p. 249.

¹⁹ *Ibidem*, p. 256.

toric (1872): „Fiecare popor, din cîte au venit pe rînd aici, și-a adus cu sine mult-puțina sa cultură”²¹. Acesta era pentru Odobescu temeiul, mai mult teoretic, de a face „printre rămășițele preistorice, distincțiuni de seminție și de neamuri”, cu alte cuvinte atribuirii etnice. Este de fapt mai mult speranța că va veni timpul cînd „clasificarea va fi posibilă și sîntem în drept a aștepta de la dînsa rezultate de cea mai mare însemnătate pentru etnologia antică a țării noastre. Dar — continuă el — trebuie mai întîi să explorăm mult, să studiem cu atențiune condițiile și natura descoperirilor, să le comparăm cu obiectele analoage aflate prin alte țări”²².

Întîlnim în textul conferinței citate — un adevărat manifest al tinerei arheologii românești — ca și în atîtea locuri din opera lui Odobescu, astfel de indicații metodologice pe care practica le-a confirmat. Odobescu cunoștea, de pildă, importanța adunării sistematice a informației, a elementelor — am zice astăzi — de statistică arheologică și pentru aceasta a și întocmit cunoscutul său *Cestionariu arheologic*²³, difuzat în 1870—1871 în rîndurile autorităților și intelectualității sătosești. Rezultatele au fost dintre cele mai bune. În scurt timp, la Ministerul Instrucțiunii Publice s-a strîns un însemnat număr de răspunsuri (peste 1600), respectiv de informații arheologice și chiar în anul 1871 proaspătul membru al Societății Academice reușea să valorifice primele rezultate, publicînd o *Notiție despre localitățile însemnate prin rămășițe antice din județul Dorohoi*²⁴. Pe temeiul răspunsurilor la *Cestionariu* Odobescu a mai reușit să publice și amplul raport privind *Antichitățile județului Romanați*²⁵, a cărui valoare ca instrument de lucru este încă mult apreciată pînă în zilele noastre. Însuși fondul de informații privind celelalte județe, nevalorificate de Odobescu, dar conservate cu grijă la Biblioteca Academiei Române, își păstrează pe deplin valoarea documentară și actualitatea, ca punct de plecare al unor noi investigații de teren.

Trebuie, de altfel, să ne închipuim că *izvodul* sau *cestionariul arheologic* va fi avut în intenția lui Odobescu, în primul rînd, rostul de a permite identificarea în teren a unor noi monumente arheologice reprezentative pentru trecutul pămîntului românesc, din „periodul preistoric” și pînă în Evul mediu, și de a pune la dispoziția arheologilor și alte obiective de cercetat, decît cele cunoscute și fără sistem săpate de mai vechii și mai noii „anticari”.

Odobescu însuși nu a fost un arheolog de teren. În anii de început ai preocupărilor sale de arheologie el pare totuși să fi fost atras de ideea unor explorări și săpături arheologice și își va fi făcut planul în această direcție. În atmosfera de emulație prilejuită de întemeierea Muzeului Național de Antichități și de numirea sa ca membru al Comitetului arheologic, menit a veghea la rosturile acestui muzeu. Odobescu solicita la 15 iulie 1866 ministrului instrucțiunii, C. A. Rosetti, subvenționarea unor investigații arheologice în județele Buzău, Rîmnice, Brăila și Covur-

²⁰ *Ibidem*, p. 255.

²¹ *Ibidem*, p. 252.

²² *Ibidem*, p. 273.

²³ Cf. Al. Odobescu, *Opere*, V/I, 1989, p. 96—99 și 374—375.

²⁴ Monitorul Oficial, 152 din 13/25 iulie 1871, p. 825—827 (revizuit și mult îmbogățit. acest raport avea să fie republicat în SLI 2, 1887, p. 157—232).

²⁵ *Analele Societății Academice Române*, X, s. II, 1878 (republicat în SLI 2, p. 407—482 și în *Opere*, V/I, 1989, p. 94—243).

lui ²⁸. Aprobate de minister aceste cercetări s-au limitat în cele din urmă la Pietroasa, localitate care concentra în cel mai înalt grad interesul savantului. Din păcate, în lipsa unor date precise în publicațiile sau în arhiva sa personală, sintem în situația de a face mai mult presupuneri ²⁷. De fapt, singurul lucru pe care îl știm este că, în septembrie 1866, el a executat „a diverses reprises” săpături în mai multe puncte ale incintei fortificate antice tirzii de sub satul Pietroasa. Promisiunea făcută de autor în primul volum al monografiei tezaurului de la Pietroasa ²⁸, de a da în vol. III, în detaliu, toate rezultatele acestor săpături nu a fost împlinită. În, acest ultim volum, imprimat după moartea lui Odobescu, a fost inserat ²⁹, fără modificări, textul sumar din *Notice sur les antiquités de Roumanie* ³⁰, unde se află doar citeva informații despre forma și dimensiunile fortificației, despre tehnica zidurilor, precum și o enumerare succintă a materialelor descoperite: pietre de construcție și cărămizi, ceramică grosieră, fragmente de vase de sticlă, vase, arme și zăbale de metal, doi piepteni mici și o sulă de os, mai multe rîșnițe de piatră, multe oase de animale, resturi de lemn putrezit și, în sfîrșit, o mică monedă de bronz, „care prezintă indubitabil aspectul monedelor romane din epoca post-constantiniană”.

Scopul săpăturilor va fi fost, în parte, unul științific: acela de a lămuri relația dintre acest *castellum* și celebrul tezaur descoperit la o distanță relativ mică de el, pe coastele dealului Istrița. Pe de altă parte, s-ar putea ca ideea de a duce la Expoziția universală de la Paris (1867), alături de tezaur, și alte materiale arheologice din localitatea de descoperire să fi constituit prilejul imediat al acestor săpături. Oricum, materiale descoperite în 1866 au figurat în expoziția română, alături de un plan al localității și al obiectivului cercetat. Din nefericire nu se cunoaște ce au devenit acele materiale, după cum nu știm să se fi păstrat notițele de șantier ale lui Odobescu. După mai bine de un veac, în 1973, săpăturile din castrul de la Pietroasa au fost reluate de Institutul de Arheologie din București, în colaborare cu Muzeul Județean din Buzău, sub conducerea științifică a dr. Gh. Diaconu. De-a lungul mai multor campanii, aceste săpături au adus precizări importante privind fortificația și depunerile arheologice din interiorul ei, sporind substanțial cunoștințele noastre în raport cu cele deținute de Odobescu. În preajma fortificației s-au descoperit mai multe necropole din aceeași perioadă, precum și resturile unei monumentale clădiri cu hypocaust ³¹.

²⁶ G. Șerban, în: Al. Odobescu, *Pagini regăsite. Studii și documente*, București, 1965, p. 332.

²⁷ M. Babeș, în: Al. Odobescu, *Opere*, IV, 1976, p.8—9 și 979—981.

²⁸ Al. Odobescu, *Le trésor de Pétrossa*, I, Paris, 1889, p. 37 și nota 2 (= *Opere*, IV, p. 119).

²⁹ *Ibidem*, III, 1900, p. 19—21 (= *Opere*, IV, p. 727—729).

³⁰ Paris, 1868, p. 50—51. Lucrarea a apărut și în volumul editat de P. S. Aurelian și Al. Odobescu, *Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale, suivie du catalogue spécial des produits exposés dans la section roumaine à l'Exposition universelle de Paris en 1867, et d'une notice sur l'histoire du travail dans ce pays*, Paris, 1868.

³¹ Gh. Diaconu, în: Al. Odobescu, *Opere*, IV, 1976, p. 1055—1072; idem, Dacia, N.S., 30, 1986, p. 177—180; Gh. Diaconu, M. Tzony, M. Constantinescu și V. Drămbocianu, Dacia, N. S., 21, 1977, p. 199—220; Gh. Diaconu și M. Tzony, în *Spiritualitate și istorie la înțelesul Carpaților*, 1, Buzău, 1983, p. 69—77; vezi și R. Harhoiu, Dacia, N. S., 32, 1988, p. 80 urm. și fig. 4—5.

În justificarea cererii sale de finanțare a campaniei de explorațiuni din 1866, Odobescu scria : „Trebuiește dar, după părerea mea, ca noi, românii, să ne silim înșine a face în sinul țării noastre toate acele cercetări istorice care au de scop a întări naționalitatea noastră și a adăuga un nou contingent la cunoștințele omenirii întregi”³². Sub același impuls, valorificând desigur informațiile prilejuite de *Cestionariul arheologic*, el a întocmit ulterior un *Proiect de campanie pentru explorațiuni arheologice în districtul Buzău în vara anului 1871*³³, care trădează în continuare interesul său special pentru această zonă, izvorit desigur din preocupările legate de tezaurul de la Pietroasa. Proiectul prevedea „excursiuni” pe itinerarii bine stabilite : I. Podgoria și Valea Nișcovului, II. Valea Slănicului cu gura Văii Cilnăului, III. Valea Buzăului în munți, cu afluenții săi, IV. Cimpia. În primul itinerariu sint menționate movilele de la Valea Teancului, Gura Sărății și Năienii Proșca, Dara cu „cimitiriu antic”, Pietroasa „cu muntele Istrița (cetăți de piatră)” și chiar stațiunea getodacă de la Cîrlomănești³⁴, cercetată de noi în anii 1968—1981, cunoscută pe vremea lui Odobescu drept „movila cu cetate” de la Gura Nișcovului. Și pe celelalte trasee întâlnim menționate numeroase localități cu „gorgane”, ruine, cetăți, chilii în stincă, șanțuri etc.

La documentarea noastră actuală, nu știm în ce măsură a reușit Odobescu să realizeze acest detaliat plan de „explorațiuni”. Scopul său pare a se fi limitat la verificarea informațiilor cuprinse în răspunsurile la *Cestionariu*, nu însă prin săpături arheologice, ci prin simple cercetări de suprafață (periegeze) și anchete printre locuitori. Mai probabil este însă că, datorită înclinației sale mai vechi spre documentarea livrescă și datorită timpului pe care i-l răpea pregătirea lucrării despre tezaurul de la Pietroasa, el nu a relizat acest plan și nici nu a mai conceput altele de aceeași natură.

În 1872, Odobescu adresa unei viitoare generații de arheologi români îndemnul de a dezlega tainele movilelor, ale acestor „arhive tăcute care păstrează în negrul lor pământ documente istorice ale țării noastre din timpul pe cînd istoria nu se scria cu condeiu”, dar adăuga imediat : „Eu unul mă dau în lături, căci am spaimă de a înfrunta cu ușurință necunoscutul, cu atît mai mult că nu mă pot lăuda că am găsit iarba fiarelor !”³⁵. Mărturisire de o dezarmantă sinceritate, dar probabil voit ambiguă, care îl pune pe cercetătorul zilelor noastre în situația mai mult de a ghici motivele concrete ale limitelor pe care Odobescu însuși le-a pus investigațiilor sale. Implică oare această spaimă de necunoscut, în același timp și în egală măsură, conștiința lipsei de experiență practică, inhibiția în fața unui cîmp al cunoașterii istorice încă nedestelenit la noi, frica de a nu greși, lipsa de mijloace și de ajutoare calificate, renunțarea conștientă pentru a se dedica cu totul tezaurului de la Pietroasa, mai potrivit pentru a deschide României porțile științei europene? Greu de spus ! Probabil toate aceste cauze, ca și tribulațiile vieții sale personale, au concurat, dar o ierarhizare a lor nu este posibilă.

³² Al. Odobescu, *Pagini regăsite*, p. 332.

³³ M. Babeș, în : Al. Odobescu, *Opere*, IV, 1976, p. 11 și nota 45.

³⁴ Idem, *Dacia*, N. S., 19, 1975, p. 125—139.

³⁵ Al. Odobescu, *SI I 2*, p. 265 și 269.

Am lăsat cu bună știință în afara acestor considerații lucrările dedicate tezaurului de la Pietroasa, în primul rând monumentală operă *Le trésor de Pétrossa*, pe care Odobescu era îndreptățit să o califice drept „cea mai temeinică a mea zestre științifică” și despre care Ion Nestor spunea în 1943 că „a constituit și constituie și astăzi una din marile fapte de știință cu care poporul nostru se mândrește pe drept”. Am dedicat acestui aspect determinant în aprecierea lui Odobescu ca arheolog studiul introductiv la vol. IV al *Operele* sale și nu văd ce aş putea adăuga acum, ca fapte și considerații noi, relevante.

Mă opresc deci aici, lăsându-l din nou pe marele arheolog care a fost Ion Nestor să formuleze, cu finețea-i de exprimare binecunoscută, meritul esențial ce îi revine lui Odobescu și anume acela al introducerii metodei științifice și a spiritului critic în arheologia românească. Citez : „Noi, românii, nu am avut din fericire, și aceasta în bună parte datorită lui Odobescu, o perioadă de manie arheologică, prin care au trecut toate națiunile culte din Europa. În secolul trecut, interesul și cercetările cu privire la cele mai vechi rămășițe ale locuirii omului pe pământul românesc, acele preocupări care astăzi sînt cuprinse în denumirea de preistorie, au luat de la început înfățișarea strict științifică pe care nu ar trebui să o piardă niciodată”³⁶.

ODOBESCU — L'ARCHÉOLOGUE

RÉSUMÉ

Classique de la littérature roumaine, Alexandru Odobescu (1834 — 1895) est en même temps considéré, à bonne raison, comme le fondateur de l'archéologie scientifique en Roumanie. Ces dernières décennies, la plupart de son oeuvre archéologique a été rééditée, alors que de nombreuses études (notes 6 — 10) ont été consacrées à sa personnalité. A l'analyse, les travaux et l'activité scientifique de Odobescu mettent en lumière le fait que l'auteur de la célèbre monographie „*Lé trésor de Pétrossa*”, Paris, 1889—1900, a été non seulement un connaisseur érudit des antiquités gréco-romaines et de celles „barbares”, de l'époque des migrations, mais aussi le premier Roumain à avoir abordé méthodiquement le domaine, neuf à cette époque-là, de l'archéologie préhistorique (notes 14, 16). Les seules fouilles entreprises par Odobescu sont celles de 1866 à Pietroasa = Pétrossa (notes 27—31). Ensuite, grâce au *Questionnaire* rédigé et diffusé dans le pays en 1870—1871, grâce aussi aux projets de campagnes d'explorations sur le terrain, on doit à Odobescu un premier recueil systématique, hautement important, de données concernant les sites archéologiques de Moldavie, de Munténie et d'Olténie (notes 24—26, 32—33). La place de choix qu'occupe Odobescu dans l'histoire de l'archéologie roumaine n'est cependant pas due à sa seule activité pratique, mais plutôt à l'impact de sa méthode scientifique et de son esprit critique sur l'étude des antiquités nationales, dominée jusque là par le dilettantisme des collectionneurs tels que M. Ghica, N. Mavros ou C. Bolliac (notes 13—15).

³⁶ Magazin istoric, 21, 1987, 3 (240), p. 12.